

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ

ГРИЦЕНКО АНДРІЙ ПЕТРОВИЧ

УДК : 372.894 (477): 371.315

**ФОРМУВАННЯ У СТАРШОКЛАСНИКІВ УМІНЬ
ВИКОРИСТОВУВАТИ ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ
ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ**

13.00.02 – теорія та методика навчання
(історія та суспільствознавчі дисципліни)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 2015

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Бердянському державному педагогічному університеті,
Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Баханов Костянтин Олексійович,
Бердянський державний педагогічний університет,
професор кафедри педагогіки вищої школи,
управління навчальним закладом та методики
викладання суспільствознавчих дисциплін

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Падалка Сергій Семенович,
Національна академія наук України,
Інститут історії України,
провідний науковий співробітник

кандидат педагогічних наук,
Богдановська Людмила Петрівна,
Київський національний лінгвістичний університет,
кафедра історії України, українознавства та
туризмознавства,
старший викладач.

Захист відбудеться « 28 » жовтня 2015 року о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.452.03 в Інституті педагогіки НАПН України за адресою: 04053, м. Київ, вул. Артема, 52-Д, зала засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту педагогіки НАПН України за адресою: 04053, м. Київ, вул. Артема, 52-Д.

Автореферат розісланий « 26 » вересня 2015 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.І. Мацейків

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування актуальності теми дослідження. Розвиток сучасної цивілізації свідчить про її перехід до інформаційного суспільства з притаманною йому розмаїтістю джерел інформації та самої інформації, проникненням інформаційних технологій у всі сфери життя, глобалізацією інформаційного простору. Процес соціалізації в такому суспільстві неможливий без підготовки молоді людини до роботи з інформаційними ресурсами в умовах швидкого накопичення та постійного оновлення інформації. Національна доктрина розвитку освіти спрямовує освітню систему України на формування молодого покоління, здатного критично сприймати й оцінювати інформацію, спроможного навчатися упродовж життя і разом з тим патріотично налаштованого, здатного зберігати і примножувати здобутки українського народу.

Відтак, навчання старшокласників новітній історії має передбачати використання широкого кола інформаційних ресурсів і формування в учнів уміння самостійно аналізувати явища й процеси суспільного життя країн у їхніх зв'язках і суперечностях, знаходити інформацію про історичні події та явища; аналізувати, порівнювати, інтерпретувати та оцінювати її; формулювати, висловлювати та обстоювати власну думку; робити вибір із різних видів інформаційних ресурсів і пояснювати його; вести дискусію, розмірковувати, спілкуватися та співпрацювати. Уміння використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії є складовою історичної (інформаційної) компетентності, набутої знанням та досвідом практичних і теоретичних дій.

Проте, аналіз сучасної шкільної практики навчання історії з притаманним їй опрацюванням учнями традиційних джерел інформації свідчить про її слабку спрямованість на розвиток у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії, невідповідність інформаційним потребам часу, що значно знижує виховний і навчальний потенціал предмету.

Стан дослідженості проблеми. Питання організації роботи учнів з інформаційними ресурсами є предметом дослідження багатьох методистів: К. Баханова, О. Вагіна, П. Гори, Н. Дайрі, О. Пометун, М. Студенікіна, Г. Фреймана та ін., які визначили наукові положення теорії та методики навчання історії в школі.

Пошуку оптимальних моделей змісту і методики шкільної історичної освіти й методології його розбудови, аспектом використання писемних джерел у навчанні історії присвячені праці і статті вітчизняних і зарубіжних учених А. Гартвіга, Я. Кулжинського, М. Рожкова, М. Стасюлевича, С. Фарфоровського, Н. Андрієвської, О. Вагіна, Н. Дайрі, Н. Запорожець, Н. Зинов'євої, В. Карцова, Ф. Коровкіна, П. Лейбенгруба, І. Лернера, К. Бергмана, Є. В'яземського, К. Галлагера, Р. Страдлінга, О. Степаніщева, М. Стобарта, М. Студенікіна, С. Шехтера, Ю. Троїцького та ін.

У сучасній Україні питання використання інформаційних ресурсів висвітлювали К. Баханов, О. Бобров, В. Комаров, Т. Ладиченко, І. Лукаш, В. Мисан, В. Паламарчук, О. Пометун, К. Баханов, Г. Байкеніч, В. Власов, Н. Гупан, Т. Ладиченко, В. Мисан, досліджували використання писемних джерел на уроках історії. В. Власов, Л. Задорожна, Ю. Малієнко, В. Мисан, О. Пометун, Г. Фрейман запропонували нові підходи до аналізу та класифікації історичних документів, В. Биков, Н. Морзе, М. Жалдак, Н. Тверезовська, Б. Гершунський, П. Маланюк до використання соціальних

сервісів у процесі навчання. Формуванню вмінь та навичок учнів як психолого-педагогічній проблемі присвячені дослідження Ю. Бабанського, Є. Ільїна, Л. Ітельсона, Є. Кабанової-Меллер, В. Качнева, О. Леонтьєва, В. Містюка, В. Онищука та ін.

Оновлений погляд на проблему формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання історії знайшов відображення у дисертаційних дослідженнях з методики навчання історії останнього десятиліття: Л. Богдановської «Розвиток пізнавальної самостійності учнів на уроках всесвітньої історії засобами інформаційно-комунікаційних технологій, (2011), Д. Десятова «Методика використання пізнавальних завдань із застосуванням наочності у навчанні історії стародавнього світу» (2010), Я. Камбалової «Методика створення шкільних навчально-методичних комплектів з всесвітньої історії в основній школі» (2009), Т. Ковбасюк «Методичні засади використання писемних історичних джерел у навчанні історії України учнів основної школи» (2010), С. Михайличенко «Методичні засади дослідницької діяльності старшокласників з історії України в процесі взаємодії школи та музею» (2011), О. Мокрогуза «Методика застосування мультимедійних презентацій у навчанні історії старшокласників» (2010), П. Мороза «Методичні засади шкільного підручника історії стародавнього світу» (2006), І. Смагіна «Методичні засади створення і функціонування підручників із суспільствознавчих предметів у загальноосвітній школі України (1920-1990 рр.)» (2010).

Разом з тим, аналіз педагогічної та методичної літератури дає підстави стверджувати, що методичні засади формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання історії ще не були предметом окремого дослідження.

Окрім того, сучасній теорії та практиці навчання історії в школі притаманна низка суперечностей, зокрема: між зростанням вимог до використання інформаційних ресурсів у навчанні всесвітньої історії старшокласників та відсутністю його науково-методичного забезпечення на кожному з етапів навчання; між потребою старшокласників у швидкому накопиченні знань, їх психологічною здатністю переймати і застосовувати все нове і прогресивне та неспроможністю вчителів створити відповідні умови для їх реалізації; між наявним та необхідним обсягом знань і практичних умінь старшокласників працювати з інформаційними ресурсами.

Таким чином, об'єктивні потреби розвитку історичної освіти в Україні, практика навчання історії в загальноосвітній школі, а також недостатня наукова розробленість зазначеної проблеми зумовили обрання теми дисертаційного дослідження: **«Формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри педагогіки вищої школи, управління навчальним закладом та методики навчання суспільствознавчих дисциплін Бердянського державного педагогічного університету «Запровадження компетентнісного підходу до навчання історії». Тему дисертації затверджено вченою радою Бердянського державного педагогічного університету (протокол № 11 від 08.06.2012 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації

наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні НАПН України (протокол № 1 від 29.01.2013 р.).

Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування, розробка та експериментальна перевірка авторської методики формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії у загальноосвітній школі.

Для досягнення поставленої мети необхідно було розв'язати такі **завдання**:

1. Визначити поняття інформаційного ресурсу та його роль у навчанні історії, критерії класифікації та відбору інформаційних ресурсів;
2. Схарактеризувати використання інформаційних ресурсів у процесі навчання історії старшокласників в історичній ретроспективі та визначити методичний потенціал наявного досвіду;
3. Визначити дидактичні можливості сучасних засобів навчання для формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії;
4. Обґрунтувати методичні умови ефективного формування у старшокласників умінь використовувати інформаційний ресурс;
5. Розробити та експериментально перевірити авторську методику формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії, розробити методичні рекомендації щодо її впровадження у широку шкільну практику.

Об'єкт дослідження – навчання всесвітньої історії старшокласників загальноосвітніх навчальних закладів.

Предмет дослідження – формування умінь використовувати інформаційні ресурси в учнів старшої школи.

Методи дослідження *Теоретичні*: аналіз наукової, педагогічної, психологічної й методичної літератури з теми дослідження, порівняння, зіставлення та синтез аналітичної інформації застосовувались для визначення наукових основ дослідження; аналіз державних стандартів, шкільних програм і підручників з історії - для виявлення можливостей їх використання для формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії, теоретичне осмислення й узагальнення передового педагогічного досвіду вчителів для визначення його методичного потенціалу для впровадження у сучасну практику навчання; *емпіричні*: педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний), анкетування (письмове опитування), тестування, бесіди, педагогічне спостереження, зовнішнє спостереження застосовувались з метою відстеження особистісного зростання старшокласників, процесу формування в них умінь використовувати інформаційні ресурси; аналіз учнівських робіт - з метою визначення рівня сформованості у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси; вивчення шкільної документації, опитування (анкетування) вчителів загальноосвітніх навчальних закладів – для виявлення ступеня використання ними інформаційних ресурсів; *статистичні*: застосовувались для комплексного дослідження рівнів сформованості у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

- *уперше* досліджено використання інформаційних ресурсів як засобу розвитку історичної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення всесвітньої історії як окремого історико-методичного феномену;

обґрунтовано методичні умови формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси, а саме: необхідність здійснення відбору різних видів інформаційних ресурсів для використання на уроці за науково обґрунтованими критеріями змісту, обсягу і типу; врахування у роботі з інформацією психолого-педагогічних вікових особливостей учнів і специфіки навчального матеріалу із всесвітньої історії; забезпечення формування в учнів умінь працювати з інформаційними ресурсами у процесі навчання всесвітньої історії; зростання рівня самостійності учнів у роботі з інформацією;

розроблено та експериментально перевірено створену на цих засадах методичку формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії;

– *уточнено* теоретичні положення методики навчання всесвітньої історії, зокрема структуровано зміст, визначено організаційні форми і прийоми використання інформаційних ресурсів; класифікацію інформаційних ресурсів з метою виявлення їх ефективності у формуванні предметних умінь; критерії відбору інформаційних ресурсів для використання їх у процесі шкільного викладання; систему оцінювання рівнів сформованості у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси;

– *подальшого розвитку* набула теорія компетентнісного підходу в освіті щодо використання інформаційних ресурсів у процесі навчання історії; діяльнісного підходу, інформатизації історичної освіти.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані у навчанні всесвітньої історії в школі, у наукових розробках з історії педагогіки та методики викладання історії для студентів історичних факультетів вищих педагогічних навчальних закладів, у системі перепідготовки вчителів історії. Матеріали дисертації знайшли своє відображення у 6 методичних посібниках та дають можливість визначити підходи до вирішення низки теоретичних і практичних проблем, пов'язаних із формуванням у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси, для укладання авторами підручників та посібників із всесвітньої історії для розширення дидактичної бази завдань, а також, вчителями для підготовки уроків із всесвітньої історії.

Обґрунтовані в дослідженні висновки й практичні рекомендації впроваджені в навчальний процес загальноосвітніх шкіл міста Глухова (довідка про впровадження № 06-06/155 від 19.03.2015 р.), Шосткинського НВК: спеціалізована школа І–ІІ ступенів-ліцей (довідка № 44 від 02.03.2015 р.), навчально-виховних комплексів Глухівського району (довідка про впровадження № 15-01-18 від 20.03.2015 р.), Богданівського НВК (довідка про впровадження № 31 від 20.03.2015 р.), Ковтунівського НВК (довідка про впровадження № 27 від 19.03.2015 р.) Шосткинського району Сумської області, навчальних закладів Бучацького району (довідка про впровадження № 296 від 06.03.2015 р.), Переволоцької загальноосвітньої школи І–ІІІ ст. (довідка про впровадження № 29 від 02.04.2015 р.) Тернопільської

області, Новгород-Сіверської державної гімназії ім. К. Ушинського Чернігівської області (довідка про впровадження № 31 від 20.03.2015 р.), а також в навчальний процес підвищення кваліфікації вчителів історії та суспільних дисциплін на базі Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка про впровадження № 8 від 11.03.2015 р.)

Апробація результатів дослідження. Основний зміст дисертаційної роботи викладено у виступах на Міжнародних науково-практичних конференціях «Інтегрований галузевий інформаційний ресурс: стан, проблеми, перспективи створення та забезпечення доступу» (Вінниця, 2013), «Актуальні питання методики викладання суспільних дисциплін» (Алма-Ати, Казахстан, 2014); Всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Теорія і практика реалізації державних стандартів освітньої галузі «Суспільствознавство» в умовах реформування національної системи освіти» (Миколаїв, 2013), «Інноваційні технології у професійній підготовці педагогічних кадрів до роботи в умовах сільської школи» (Глухів, 2013), «Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін» (Харків, 2012, 2013), регіональній науково-практичній конференції «Сіверщина в історії України» (Глухів, 2014), доповідях на наукових і методичних семінарах Бердянського ДПУ та Глухівського НПУ імені О. Довженка, на щорічних обласних конференціях і семінарах вчителів історії Сумської області.

Публікації. Основні положення й результати дисертаційної роботи викладено в 21 публікації автора, з яких 7 – статті у наукових фахових виданнях України, 1 - у міжнародному науковому виданні, 13 - у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 224 сторінки. Основна частина викладена на 169 сторінках. Робота містить 24 таблиці, 13 рисунків. Додатки викладено на 18 сторінках. Список використаних джерел містить 305 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження та її актуальність, визначено мету і задачі, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано комплекс методів дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, подано відомості про апробацію та публікації результатів дослідження, наведено структуру дисертаційної роботи.

У першому розділі дисертації – **«Теоретико-методичні засади дослідження»** – визначено і обґрунтовано понятійний апарат дисертації, стан дослідженості проблеми у психолого-педагогічній та методичній літературі, з'ясовано шляхи формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії.

Аналіз праць науковців з питань використання інформаційних ресурсів в процесі навчання історії дав можливість підійти до визначення сутності поняття «інформаційні ресурси всесвітньої історії» як дидактичної категорії і засобу розвитку історичної компетентності учнів старшої школи у процесі вивчення всесвітньої історії.

Інформаційні ресурси із всесвітньої історії включають в себе різноманітні джерела навчальної (адаптованої) інформації про минуле суспільства, що використовуються учнями для роботи на уроках та в позаурочний час. Вони знаходять своє відображення у підручниках, історичних хрестоматіях, історичних художніх творах, розташованих у бібліотеках або на сайтах у мережі Інтернет, історичних і нормативних документах, що зберігаються у фондах архівів, експонатах та витворах мистецтва, що містяться в історичних та краєзнавчих музеях, культурних центрах тощо і, нарешті, в електронних базах даних.

Основними критеріями класифікації інформаційних ресурсів є різні способи фіксації інформації, види носіїв та утворення інформації, організації зберігання та використання, формування інформаційних масивів та поширення інформації, а також територіальна належність та характер інформації, що міститься в інформаційних ресурсах, спосіб та режим доступу до них. Залежно від форми подання документів та типу інформаційної системи виокремлюються традиційні паперові та новітні електронні інформаційні ресурси, які складаються з сукупності даних та електронних документів. У свою чергу, новітні (електронні) ресурси об'єднуються у дві великі групи: локальні та віддалені, тобто інформаційні ресурси, що зберігаються на дисках (в т.ч. в комп'ютері) та у всесвітній мережі Інтернет.

Аналіз історико-педагогічної та методичної літератури дозволив простежити процес становлення прийомів і засобів, за допомогою яких здійснюється формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії та констатувати накопичення певного досвіду використання підручників, хрестоматій і роботи учнів в музеях і архівах. На зламі XIX–XX ст. у методиці навчання історії були поширеними два методи, пов'язані з дослідженням джерел: реальний (лабораторний або хрестоматійний) і реферативний (самостійне вивчення підручника або історичного джерела, що містилося у хрестоматії). За доби Української революції 1917–1920 рр. залучення у навчання джерел вважалося необхідною умовою й широко використовувалося під час дидактичних пошуків у 20-х роках XX ст. у радянській школі. Проте, у 1930–1950-х рр. робота з історичними джерелами на уроках носила лише епізодичний характер. У 1960–1980-і рр. радянські методисти звертали увагу на документ як засіб навчання, що допомагає конкретизувати і поглибити знання учнів, розкрити особливості історичної епохи, стимулює мислення та активізує пізнавальну діяльність учнів у процесі навчання історії. І лише з початку 1990-х років інформаційні ресурси активно вводяться у практику навчання історії (О. Пошетун), зокрема як метод лабораторно-практичних робіт (К. Баханов).

Згідно з теоретичними напрацюваннями вчених П. Гори, Н. Запорожець, Є. Кабанової-Меллер, О. Ковальова, Г. Костюка, К. Платонова, С. Рубінштейна, О. Сергєєнкової та ін., уміння – це підготовленість учня до виконання свідомих, точних дій або здатність його свідомо досягати поставленої мети в ситуації, що змінюється. Виходячи з того, що уміння ґрунтується на знаннях і навичках людини, а також на її готовності успішно виконувати певну діяльність, уміння використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії – це здатність особистості до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних видів інформаційних ресурсів, зокрема уміння: систематизувати (класифікувати) інформаційні ресурси; здійснювати пошук

потрібної інформації у всій сукупності інформаційних ресурсів; відбирати, оцінювати та використовувати інформаційні ресурси. Вони є структурним елементом інформаційної складової предметної історичної компетентності й є інтегративним утворенням особистості, що віддзеркалює її здатність до визначення інформаційної потреби, пошуку відомостей та ефективної роботи щодо застосування їх у професійній діяльності та повсякденному житті. Саме у юнацькому віці учні мають найкращі потенційні можливості для розвитку уміння використовувати інформаційні ресурси у процесі навчальної діяльності. Адже, у ранній юності відбувається інтенсивний розвиток теоретичного мислення (старшокласники виявляють логічне мислення, здатність займатися теоретичними міркуваннями та самоаналізом). У цьому віковому періоді починає окреслюватися індивідуальний (пізнавальний і когнітивний) стиль інтелектуальної діяльності, формується ментальний досвід, виробляються індивідуальні варіанти способів сприймання, запам'ятовування і мислення, які визначають шляхи набуття, накопичення, перероблення та використання інформації.

Аналіз методичної літератури та практики навчання історії свідчить, що останнім часом значно розширено коло інформаційних ресурсів, насамперед, за рахунок електронних інформаційних ресурсів (віртуальних музеїв, сайтів архівів, електронних хрестоматій, хмарних сервісів, соціальних мереж тощо). Практика доводить, що переведення традиційних інформаційних ресурсів в електронний формат розширює їх дидактичні можливості та робить більш доступними в процесі навчання всесвітньої історії.

У другому розділі **«Експериментальна перевірка авторської методики»** схарактеризовано авторську методику формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси, подано хід та результати її експериментальної перевірки, розроблено рекомендації щодо її впровадження у широку шкільну практику.

Експериментальна робота відбувалася у три етапи: констатувальний (I), формувальний (II) та контрольний (III). У констатувальному експерименті брало участь 619 осіб, з них вчителів історії – 81 та учнів старших класів – 538. Для цього відбувся умовний поділ учнів на класи експериментальної та контрольної груп з подальшим порівнянням результатів.

За результатами констатувального експерименту учні за рівнем сформованості умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії були розподілені до експериментальної (271 учень) та контрольної групи (267 учнів). В експериментальній групі на елементарному рівні сформованості умінь використовувати інформаційні ресурси перебував 51 учень (18,8% від загальної кількості респондентів); на репродуктивному рівні – 184 учні (67,9%), а на творчому рівні - 36 учнів (13,3%). Водночас у контрольній групі на елементарному рівні сформованості умінь використовувати інформаційні ресурси перебували 58 учнів (21,7%), на репродуктивному рівні – 179 учнів (67,0%); а на творчому рівні - 30 учнів (11,2%).

Як свідчать результати письмових робіт, більшість старшокласників (363 учні, або 67,5%) перебувають на репродуктивному рівні сформованості умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії. Природно, що кращі результати показали учні 11-х класів: вищий показник творчого рівня (12,8% проти 11,7% у десятикласників) та середнього балу (9,08 проти 8,96 у десятикласників). Крім

того, в 11-х класах менше учнів, що перебували на елементарному рівні (20,0% проти 20,5% - у 10-х класах) сформованості умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії.

Таким чином, констатувальний етап експерименту довів необхідність розробки методики формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії. Основним освітнім орієнтиром (очікуваними результатами) в ній було визначено розвиток в учнів умінь здійснювати пошук потрібної інформації у всій сукупності інформаційних ресурсів (інформативні); уміння систематизувати (класифікувати) інформаційні ресурси (когнітивні або пізнавальні) та уміння обґрунтовувати вибір, оцінювати та використовувати інформаційні ресурси, репрезентувати результат (комунікативні). Передбачалось, що у процесі навчання у кожного учня будуть системно формуватись різні складові умінь використовувати інформаційні ресурси щодо систематизації (класифікації) ресурсів, пошуку потрібної інформації або її використання. Це дозволить учням просуватись від початкового до репродуктивного або творчого рівнів у сформованості умінь кожної конкретної складової умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії.

Розроблена методика була побудована на загальних принципах навчання історії: науковості, конкретно-історичному, гуманізації та орієнтації на потреби і розвиток особистості, системності, міжпредметної та міжкурсової інтеграції. Вона передбачала використання традиційних (підручник, хрестоматія, ресурси музеїв та архівів) та електронних інформаційних ресурсів (робота з мультимедійною програмою, пошук інформації в мережі Інтернет, участь в електронних конференціях з допомогою ICQ і Skype, спілкування за допомогою соціальних мереж та використання хмарних сервісів тощо), які поєднувалися у комплексний інформаційний ресурс (далі – КІР), а саме, персональний веб-сайт вчителя історії, що доповнювався створеною групою у соціальній мережі для забезпечення інтерактивного спілкування учнів за допомогою можливостей хмарних технологій.

Важливою складовою авторської методики було створення загального архіву інформації з історії (письмових, візуальних та аудіальних джерел, які замінюють роботу з ресурсами архівів та/ або краєзнавчих музеїв, а також достатньої текстової інформації з підручників, хрестоматій, словників, довідників тощо) та обмін її з допомогою файлообмінників на сайтах та особистих сторінках школярів у соціальних мережах та за допомогою дисків та флеш-накопичувачів. Це дозволило автору створити інформаційне середовище, яке виходить за межі навчального кабінету історії. Загальна модель експериментальної методики представлена на рис.1.

Відповідно до мети (формування вміння застосовувати інформаційні ресурси) та вищезгаданих принципів були визначені пріоритетні проблемні питання, розроблено завдання, спрямовані на їх розв'язання, визначено необхідні засоби, методи, прийоми, які доцільно використовувати та застосовувати у процесі навчання.

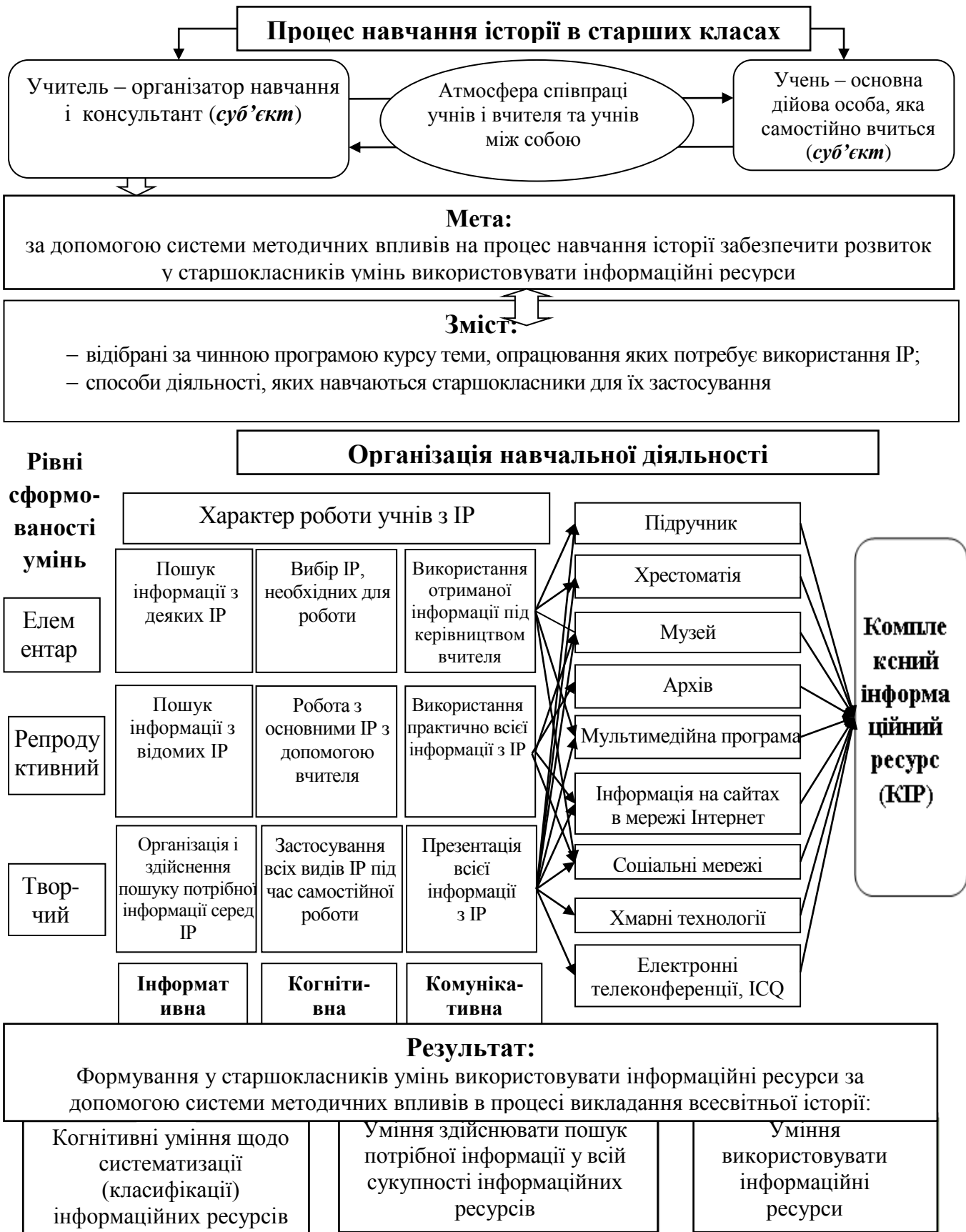

Рис. 1. Експериментальна методика формування умінь використовувати інформаційні ресурси

До таких засобів належать: авторські хрестоматії із всесвітньої історії для 10-х та 11-х класів, авторські презентації за темами уроків, дидактичні матеріали ППЗ «Всесвітня історія. 11 клас», навчальний посібник «Основи критичного мислення», додаткові матеріали на електронному носії (розміщені в комп'ютері вчителя), перелік творчих завдань, інтерактивне спілкування за допомогою соціальних мереж, віртуальні музеї «Перша світова війна» та «Друга світова війна», які створювались учнями під керівництвом учителя на його власному сайті, перелік інформаційних ресурсів у глобальній мережі Інтернет, робота з експонатами шкільного музею та сайтів історичних музеїв світу, державних архівів.

Завершальним етапом реалізації методики, який передбачає формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурсів у процесі творчої діяльності учням пропонувалося виконати проект «Віртуальний музей», «Перша світова війна» та «Друга світова війна». Учасниками експерименту було зібрано необхідну інформацію з обраної теми. Самі віртуальні музеї було розміщено на сайті дисертанта. Учні, що не мали доступу до мережі Інтернет, працювали з мультимедійними програмами на комп'ютері: педагогічний програмний засіб (ППЗ) «Всесвітня історія. Новітня історія 1939-2003» для 11 класу ТОВ «Дієз-продукт»; ППЗ «Інтегрований електронний комплекс «Всесвітня історія, 10 клас», ППЗ «Електронний атлас з курсу «Всесвітня історія, 10 кл.» та ППЗ «Електронний атлас з курсу «Всесвітня історія, 11 кл.».

За відсутності доступу до Інтернету, учні старших класів створювали не електронну, а паперову папку-архів опрацьованих інформаційних ресурсів з навчальних тем «Створення Троїстого блоку та Антанти», «Міжнародні кризи та конфлікти на початку ХХ ст.», «Початок Першої світової війни». «Військові кампанії та основні битви 1914 р.», «Підводна війна Німеччини», «Комп'єнське перемир'я» (10 кл.), «Періодизація Другої світової війни», «План «Барбаросса». Напад Німеччини на СРСР», «Велика Вітчизняна війна чи бойові дії на радянсько-німецькому фронті?», «Рух Опору на окупованих територіях. Голокост», «Відкриття другого фронту в Європі», «Атомне бомбардування Хіросіми і Нагасакі», «Сан-Франциська конференція та створення ООН», «Нюрнберзький та Токійський процеси над воєнними злочинцями» (11 клас) тощо. Методика реалізовувалася, спираючись на чинні навчальні програми, традиційне календарне планування, в межах традиційних уроків, типологія яких визначалася за дидактичною метою.

У процесі аналізу результатів експериментального навчання було виявлено, що у порівнянні з констатувальним етапом експерименту в учнів і експериментальної, і контрольної груп сформованість умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії збільшилась, відповідно на 11,8% та 5,6% (рис. 2).

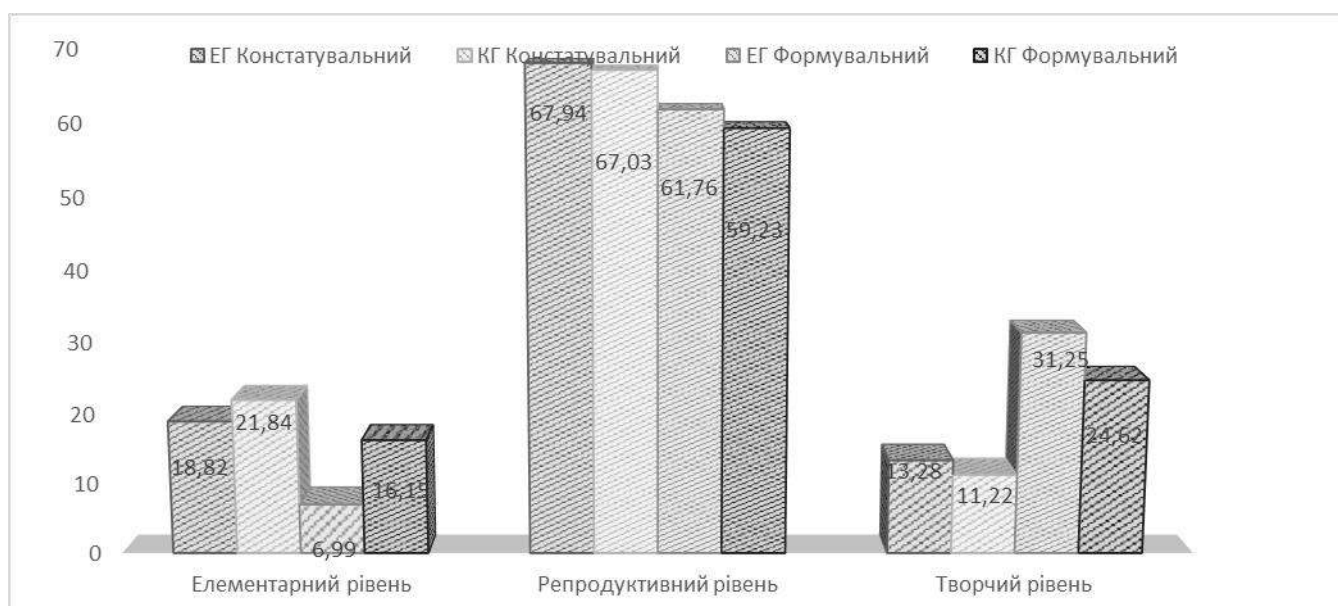

Рис. 2. Динаміка розвитку умінь старшокласників використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії(у відсотках)

Експеримент показав, що більшість старшокласників (322 учні або 60,5%) перебувають на репродуктивному рівні сформованості умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання. Учні, які демонструють творчий рівень (28,0%), більше ніж тих, хто має елементарний (11,5%). Кращі результати продемонстрували учні експериментальної групи: 31,4% учнів творчого рівня проти 24,5% в учнів контрольної групи, а також 61,8% проти 59,2% репродуктивного рівня.

Динаміка сформованості у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси полягає в наступному: якщо на початку експерименту показники були майже однакові, то після проведення експерименту творчий рівень сформованості вищезазначених умінь в класах експериментальної групи зріс із 13,28% до 31,25%; репродуктивний рівень з 67,94% знизився до 61,76%. На елементарному рівні залишилося лише 6,99% учнів експериментальних класів, тоді як у контрольних класах цей відсоток складає 16,2.

Таким чином, експериментальне навчання підтвердило ефективність створеної методики формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії.

ВИСНОВКИ

Одержані результати дослідження дали підстави для таких **висновків**:

1. Інформаційні ресурси – це продукт спільної діяльності вчителів та учнів з обміну інформацією, дидактичний матеріал для організації діяльності вчителя та учнів під час підготовки та проведення, а також процес створення інформаційного (інтелектуального) продукту. Крім того, *інформаційними ресурсами* є лише та інформація, що *актуалізована* для навчальної діяльності учнів – використана на

уроці та ефективно реалізована для здобуття знань та формування інформаційної компетентності учнів.

Залежно від форми подання документів і типу інформаційної системи визначаються критерії класифікації та відбору інформаційних ресурсів. Інформаційні ресурси включають в себе різноманітні джерела навчальної адаптованої інформації про минуле, поданої в різних формах: підручники, історичні хрестоматії, історичні художні твори, що містяться у бібліотеках або на сайтах в мережі Інтернет, історичних і нормативних документах, що зберігаються у фондах архівів, експонатах і витворах мистецтва, що знаходяться в історичних і краєзнавчих музеях, культурних центрах тощо і, нарешті, в електронних базах даних.

Відповідно, виділяються традиційні паперові та новітні електронні інформаційні ресурси, які складаються з сукупності даних та електронних документів. В свою чергу, новітні (електронні) ресурси об'єднуються у дві великі групи: локальні та віддалені, тобто інформаційні ресурси, що зберігаються на дисках (в т. ч. в комп'ютері) та у всесвітній мережі Інтернет.

2. Використання інформаційних ресурсів у процесі навчання історії старшокласників має широкий, понад сторічний, методичний досвід: від поодинокого використання історичних джерел, і, зокрема документів, як предмету дослідження у шкільне навчання історії у 60-ті рр. XIX ст., застосування лабораторного та реферативного методів навчання (початок XX ст.), використання підручників, хрестоматій та роботи учнів у музеях у межах методу документації, підтвердження висновків підручника (30–80-і рр. XX ст.), до активного введення у практику навчання історії інформаційних ресурсів як лабораторно-практичних робіт, проектів тощо.

3. Дидактичні можливості сучасних засобів навчання сприяють формуванню у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії. Сучасні підручники, як один з головних видів інформаційних ресурсів, значно логічніше та послідовніше побудовані й мають достатньо розгалужений методичний апарат, витяги з історичних джерел та систему питань і завдань до них, широку базу візуальних джерел (малюнків, карикатур, живопису, фото тощо). Роботу з історичними документами в сучасних умовах доповнюють також хрестоматії, збірники дидактичних вправ та зошити із всесвітньої історії. Всі вони містять широку джерельну базу (уривки документів, спогади та свідчення очевидців), які активно використовуються в навчальному процесі.

Використання вчителем у навчальному процесі можливостей веб-сайту в поєднанні з інтерактивними можливостями спілкування в соціальних мережах, можливості хмарних технологій як комплексного інформаційного ресурсу, дозволяють оптимізувати навчання та активізувати самостійну діяльність учнів через застосування активних форм й методів. Це створює основу для організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності учнів з аналізу та узагальнення історичного матеріалу при широкому використанні індивідуальних і групових форм організації навчального процесу.

4. Теоретично обґрунтована авторська методика формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії має відповідні критерії та показники їх відбору та класифікації за науково обґрунтованими

критеріями змісту, обсягу і типу; врахування у роботі з інформацією психолого-педагогічних вікових особливостей учнів і специфіки навчального матеріалу із всесвітньої історії; забезпечення формування в учнів умінь працювати з інформаційними ресурсами у процесі навчання всесвітньої історії; зростання рівня самостійності учнів у роботі з інформацією.

Методика передбачає системне і послідовне використання інформаційних ресурсів на всіх етапах навчального процесу відповідно до дидактичної мети кожного конкретного компоненту уроку та структури певної навчальної діяльності. Це можливо за умов використання у процесі навчання історії традиційних (паперових) і новітніх (електронних) інформаційних ресурсів шляхом пошуку, опрацювання та аналізу інформації (підручників, хрестоматій, музеїв, архівів, мультимедійних програм на комп'ютері, інформації на сайтах в мережі Інтернет, хмарних технологій, спілкування за допомогою соціальних мереж під час телеконференцій та завдяки ICQ і Skype). Перетворення традиційних інформаційних ресурсів в електронний формат із створенням учительського сайту та групи в соціальній мережі, що включає в себе основні види інформаційних ресурсів, означає появу комплексного інформаційного ресурсу. Відповідно, формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси передбачає досягнення певного рівня умінь систематизувати (класифікувати) інформаційні ресурси, здійснювати пошук потрібної інформації у всій сукупності інформаційних ресурсів та використовувати інформаційні ресурси, аналіз й подання інформації, а також взаємодія з іншими учнями в процесі створення нового інформаційного ресурсу у вигляді веб-сайтів або віртуальних музеїв.

5. Розробка та експериментальна перевірка авторської методики формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії доведена позитивною динамікою якісних змін: в експериментальній групі кількість учнів, що перебували на творчому та репродуктивному рівнях зросла на 11,83%, тоді як в контрольній групі лише на 5,57%; відбулися позитивні зміни у розвитку вмінь здійснювати пошук потрібної інформації у всій сукупності інформаційних ресурсів, що засвідчив творчий рівень проектів учнів експериментальної групи зі створення віртуальних музеїв Першої та Другої світових воєн.

6. Проведене дослідження дало підстави сформулювати низку методичних рекомендацій.

Авторам навчальних програм: подати перелік основних інформаційних ресурсів, визначивши як один з орієнтирів, формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси, відобразивши це у розділі «Вимоги до навчальних досягнень учнів».

Авторам підручників: внести до методичного апарату шкільних підручників із всесвітньої історії завдання і вправи з пошуку інформації та використання різних типів інформаційних ресурсів, ретельно підбирати першоджерела, що прямо чи опосередковано пов'язані з подіями та постатями, висвітлюють їх з різних поглядів, удосконалити алгоритм критичної оцінки документів.

Учителям історії: під час використання інформаційних ресурсів на уроках керуватися компетентнісним підходом до навчання й чітко формулювати мету їх проведення та очікуваний результат у вигляді формування предметних умінь.

При використанні інформаційних ресурсів у процесі навчання всесвітньої історії слід урахувати такі аспекти: 1) наявність інформаційних ресурсів двох основних груп: а) традиційні інформаційні ресурси у паперовій формі; б) новітні в електронній формі; 2) використання у процесі навчання історії інформації інформаційних ресурсів дев'яти видів: а) підручників; б) хрестоматій; в) музеїв; г) архівів; ґ) мультимедійних програм на комп'ютері; д) інформації на сайтах у мережі Інтернет; е) соціальних мереж; є) хмарних технологій; ж) телеконференцій та ICQ і Skype; 3) зміст матеріалу, складність застосування IP; кількість годин, які відводяться програмою на вивчення всесвітньої історії, можливості регулярного використання.

Систематичне використання інформаційних ресурсів, згідно з логікою процесу пізнання, має передбачати рух учнів від репродуктивного до творчого характеру пізнавальної діяльності, а також на основі збільшення рівня їх складності. Роботу учнів з інформаційним ресурсом необхідно спрямовувати на розвиток у них критичного мислення, залучаючи до цього можливості курсів за вибором, наприклад, «Основи критичного мислення».

Бажаним є створення учителем комплексного інформаційного ресурсу - учительського сайту та сторінки в соціальній мережі, з метою інтерактивного спілкування з учнями, а також залучення учнів до створення спільних нових IP у вигляді веб-сайтів або віртуальних музеїв.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Зокрема, подальших наукових пошуків потребують такі питання, як розробка та запровадження методики формування умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання історії учнів в інших класах загальноосвітніх шкіл та під час вивчення інших суспільствознавчих предметів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України

1. *Гриценко А. П.* Методика формування в старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси / А. П. Гриценко // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Вип. 3. – Бердянськ: БДПУ, 2014. – С. 50-56.

2. *Гриценко А. П.* Моніторинг сформованості у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання всесвітньої історії / А. П. Гриценко // Педагогічна освіта: теорія і практика: зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. – Вип. 17 (2-2014). – Кам'янець-Подільський: КНУ ім. І. Огієнка, 2014. – С. 23-27.

3. *Гриценко А. П.* Механізм формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання історії/ А. П. Гриценко // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра

Довженка: зб. наук. праць. Вип. 23 / Глухівський НПУ ім. О. Довженка; редкол.: О.І.Курок (відп. ред.). – Глухів: ГНПУ ім. О.Довженка, - 2013. – С. 61-68.

4. *Гриценко А. П.* Історіографія проблеми використання інформаційних ресурсів у практиці навчання історії [Електронний ресурс] / А. П. Гриценко // Освітологічний дискурс: електронне наукове фахове видання. – К.: КУБГ, 2015. – № 3 (11). – С. 61-69 – Режим доступу: http://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/260#.VYz_qxvtmko. (дата звернення 25.06.2015). – Назва з екрану.

5. *Гриценко А. П.* Історія впровадження методики використання інформаційних ресурсів у практику навчання історії у вітчизняних школах на рубежі ХІХ-ХХ ст./ А. П. Гриценко // Сіверщина в історії України. Зб. наукових праць. Вип. 7. – К. – Глухів: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2014. – С. 249–252.

6. *Гриценко А. П.* Механізм формування в старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання історії / А. П. Гриценко // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ: БДПУ, 2013. – № 3. С. 38-44.

7. *Гриценко А.П.* Поняття інформаційний ресурс як дидактична категорія/ А. П. Гриценко // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського : збірник наукових праць. – Випуск 1.41.(93). – Т. 2. – Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2013.(Серія «Педагогічні науки»). – С. 24-27.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав із напрямку, з якого підготовлено дисертацію

8. *Гриценко А. П.* Формирование умений старшеклассников в области использования информационных ресурсов в процессе изучения всемирной истории / А. П. Гриценко // Веснік Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы. Серыя 3. Філалогія. Педагогіка. Псіхалогія. - 2015. - № 2 (195). – С. 65-70.

Праці, які додатково висвітлюють наукові результати дисертації

9. *Гриценко А. П.* Усі уроки до курсу «Історія України». 10 клас. Стандартний та академічний рівні/А. П. Гриценко. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 221 с.

10. *Гриценко А. П.* Усі уроки до курсу «Всесвітня історія». 10 кл. Стандартний та академічний рівні /А. П. Гриценко. – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 239 с.

11. *Гриценко А. П.* Хрестоматія з історії України. 11 клас: в 2 ч. / А. П. Гриценко; [голов. ред. Н. І. Харківська; ред. О. О. Івакін; відп. за видання Ю. М. Афанасенко]. – Х.: Основа, 2011. – 127 с.

12. *Гриценко А. П.* Хрестоматія зі всесвітньої історії. 11 клас.: в 3 ч. / А. П. Гриценко – Х.: Вид. група «Основа», 2012. – 124 с.

13. Хрестоматія з історії України. 10 клас.: в 2 ч. / упоряд. А. П. Гриценко. – Х.: Вид. група «Основа», 2013. – 127 с.

14. Хрестоматія зі всесвітньої історії. 10 клас.: в 2 ч. / упоряд. А. П. Гриценко. – Х.: Вид. група «Основа», 2013. – 126 с.

15. *Гриценко А. П.* Методика формування в старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси в процесі навчання історії/ А. П. Гриценко //

Материалы Заочной Международной научно-практической конференции на тему: «Актуальные вопросы методики преподавания общественных дисциплин» 28 марта 2014 ж. – Алматы: КазНПУ им. Абая, 2014. – С. 35-37.

16. *Гриценко А. П.* Досвід формування інформаційної компетентності старшокласників у практиці навчання історії в школі / А. П. Гриценко // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін / [упоряд. Г. Г. Яковенко]. – Х.: Видавництво Харківського національного автомобільно-дорожнього університету, 2012. – С. 55-59.

17. *Гриценко А. П.* Впровадження методики використання інформаційних ресурсів у практику навчання історії у вітчизняних школах другої половини ХІХ століття / А. П. Гриценко // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми методики навчання історії, правознавства та суспільствознавчих дисциплін / [упоряд. Г. Г. Яковенко]. – Х.: Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2013. – С. 12-15.

18. *Гриценко А. П.* Поняття інформаційний ресурс як дидактична категорія/ А. П. Гриценко // Теорія і практика реалізації державних стандартів освітньої галузі «Суспільствознавство» в умовах реформування національної системи освіти: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 19-21 червня 2013 р.) - Миколаїв: ОППО, 2013. – С. 29-30.

19. *Гриценко А.* Використання інформаційних ресурсів на уроках історії з метою активізації діяльності школярів / А. Гриценко // Історія в рідній школі / Міністерство освіти України. - К. : "Педагогічна преса". - 2014. - № 2 - С. 31-32.

20. *Гриценко А.* Досвід формування інформаційної компетентності старшокласників у процесі навчання всесвітньої історії в школі / А. Гриценко // Історія в сучасній школі: наук.-метод. журн./ Міністерство освіти і науки України. - К.: Пед. преса. - 2013. - № 6. - С. 36-39.

21. *Гриценко А.* Новий державний стандарт та навчальні програми з історії як офіційні документи з формування в учнів умінь використовувати інформаційні ресурси у процесі навчання історії / А. Гриценко // Історія в сучасній школі: науково-методичний журнал/ Міністерство освіти і науки України. - 2013. - № 11. - С. 32-34.

АНОТАЦІЇ

Гриценко А.П. Формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні уміння у процесі навчання всесвітньої історії. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (історія та суспільствознавчі дисципліни). Інститут педагогіки НАПН України. – Київ, 2015.

У дисертації проаналізовано різні підходи до процесу формування умінь у вітчизняній та зарубіжній педагогіці, з'ясовано особливості формування умінь використовувати інформаційні ресурси, визначено їх рівні, критерії та теоретико-методичні засади використання традиційних та новітніх (електронних) інформаційних ресурсів у процесі навчання всесвітньої історії у старших класах.

У дослідженні теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено методика формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси, охарактеризовано її компоненти. Розроблено комплекс дидактичних засобів, які ефективно впливають на процес формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси та окреслено педагогічні умови їх використання.

Ключові слова: уміння, формування умінь, інформаційні ресурси, всесвітня історія, методика, педагогічні умови.

Гриценко А.П. Формирование у старшеклассников умений использовать информационные умения в процессе обучения всемирной истории. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 - теория и методика обучения (история и обществоведческие дисциплины). Институт педагогики НАПН Украины. - Киев, 2015.

Диссертация посвящена проблеме обучения старшеклассников использованию различных информационных ресурсов при изучении школьного курса всемирной истории.

Актуальность проблемы формирования в учеников старшей школы умений использовать информационные ресурсы определяется развитием современной цивилизации, вступившей в фазу информационного общества с присущей ему разнообразием источников информации и самой информации, проникновением информационных технологий во все сферы жизни, глобализацией информационного пространства, созданием информационной сети и ее популяризацией, возможностью широкого доступа к банку данных.

В диссертации проанализированы различные подходы к процессу формирования умений в отечественной и зарубежной педагогике, выяснены особенности формирования умений использовать информационные ресурсы, определены теоретико-методические основы использования традиционных и новейших (электронных) информационных ресурсов при изучении всемирной истории в старших классах.

Во введении обоснован выбор темы исследования и ее актуальность, определены объект, предмет, сформулированы цель и задачи исследования, охарактеризован комплекс методов исследования, раскрыта научная новизна, практическое значение, приведены сведения об апробации и внедрения результатов диссертационной работы в педагогическую практику.

В первом разделе диссертации «Теоретико-методические основы исследования» определен и проанализирован понятийный аппарат исследования, осуществлен теоретический анализ научной и методической литературы по проблеме формирования умений, раскрыто их философские, психологические и педагогические аспекты, выяснены особенности формирования у старшеклассников умений использовать информационные ресурсы, сформулирована дефиниция понятия «информационные ресурсы» и осуществлена их классификация. Рассмотрено современное состояние исследуемой проблемы в практике обучения

всемирной истории. Определены проблемы использования информационных ресурсов в процессе формирования соответствующих умений у старшеклассников.

Во втором разделе - «Экспериментальная проверка авторской методики» - теоретически обоснована и экспериментально проверена методика формирования у старшеклассников умений использовать информационные ресурсы в процессе обучения всемирной истории, а также описана методика проведения и результаты констатирующего и формирующего этапов эксперимента по определению имеющегося уровня сформированности у старшеклассников умений использовать информационные ресурсы и их составляющих.

Результаты организованного эксперимента показывают: специальная установка на работу по поиску нужной информации во всей совокупности информационных ресурсов является залогом повышения уровня сформированности у старшеклассников умений и навыков использовать информационные ресурсы. То есть, контрольный этап эксперимента доказал эффективность авторской методики использования информационных ресурсов в процессе обучения всемирной истории с целью формирования соответствующих умений у старшеклассников. Реализация предложенных условий доказывает позитивные изменения в учебных достижениях учеников экспериментальных классов.

Ключевые слова: умения, формирование умений, информационные ресурсы, всемирная история, методика, педагогические условия.

Hrytsenko A.P. Formation of high school students skills to use information skills in teaching world history. - Manuscript.

Scientific thesis is for the degree of Candidate of Pedagogical Studies in Speciality 13.00.02 - the Theory and methods of teaching history. Institute of Pedagogy NAPS of Ukraine. - Kyiv, 2015.

The thesis analyzes the different approaches to the process of skills in domestic and foreign pedagogy, especially the formation found skills to use information resources defined theoretical and methodological foundations using traditional and modern (electronic) information resources in the study of world history in high school.

The study proved theoretically and experimentally didactic model of senior pupils skills to use information resources described components. A set of teaching tools that effectively influence the process of formation in high school skills to use information resources and outlines the pedagogical conditions of use.

Key-words: formation of skills, information resources, world history, methods, pedagogical conditions.